

Giga Gračan

Mate Maras

Knjiga:

Milan Rakovac

2

Tahir Mujičić

Branka Primorac

Borben Vladović

Pavao Pavličić

Božica Jelušić

Milko Valent

Mirko Marjanović

Josip Stanić Stanios

Predrag Raos

Ljudevit Bauer

Pero Kvesić

Neda Miranda Blažević-Krietzman

Vinko Grubišić

A
✓

VINKO BREŠIĆ

IZ PRVE RUKE

Nove autobiografije hrvatskih pisaca

Esad Jogić

Pajo Kanižaj

Božidar Brezinščak Bagola

Drago Šaravanja

Franjo Plavšić

Ivo Runtić

Milan Osmak

Ana Horvat / Jasna Palčec

Nevenka Nekić

Stjepo Mijović Kočan

Stjepan Hranjec

Jozo Vrkić

Ljerka Schiffler

Tomislav Marijan Bilosnić

Stjepan Tomaš

Književni povjesničar i sveučilišni profesor Vinko Brešić (1952.) nakon višegodišnjih istraživanja objavio je 1997. zbornik od 157 autobiografija 100 hrvatskih pisaca 19. i 20. stoljeća čime je usustavio jednu specifičnu književnu praksu. Javnost je njegov projekt dočekala kao jedinstveni znanstveni i izdavački potхват (M. Jurišić) monumentalnih dimenzija (B. Donat), koji uspostavlja korpus hrvatske autobiografije (A. Zlatar) i koji je izazvao buru u našim spisateljskim redovima (B. Džebić) te bio neko vrijeme u vrhu čitanosti.

U međuvremenu autobiografska je literatura i u nas doživjela pravu eksploziju, autobiografsko štivo u žizi je interesa najšire čitatelske publike, istraživača i nakladnika koji u sada već specijaliziranim nizovima objavljaju strane i domaće autore s njihovim životnim pričama. U takvoj situaciji autor se odlučio na novi korak, pa je pozvao hrvatske pisce da za njegov projekt dopisu raniju ili napišu novu autobiografiju.

Ohrabren reakcijama pisaca iz svih naraštaja – od V. Krmpotić, Z. Crnkovića, B. Glumca, A. Majetića, I. Goluba, L. Bauera, P. Pavličića, B. Jelušić, M. Gavrana i J. Matanović do J. Mlakića, K. Lokotara, D. Žilić i I. Balenovića – autor je pristigle priloge složio u tri knjige pod jedinstvenim naslovom *Iz prve ruke – Nove autobiografije hrvatskih pisaca*. Riječ je o stotinjak priloga koji su kronološki složeni i komentirani te popraćeni imenskim kazalom. U prve dvije knjige su prilozi autora rođenih od 1920. do 1951., a na isti način bit će složene autobiografije treće knjige, koja će uskoro izići. Ovime se još jednom obogaćuje nacionalna autobiografska literatura te na jednome mjestu nudi atraktivno, važno i u mnogome provokativno štivo. Ono će sasvim sigurno nadživjeti svoje vrijeme i nalaziti put do publike uvijek željne priča iz prve, po mnogima – prave ruke.

ISBN-13: 978-953-297-745-5

9 789532 977455

289,00 kn

VINKO BREŠIĆ

IZ PRVE RUKE

Nove autobiografije hrvatskih pisaca

Knjiga: **2**

1. izdanje, Zagreb, 2014.

KAZALO

<i>Hrvatskim piscima, članovima DHK i HDP-a</i>	9
1. Mate Maras, <i>AUTOBIOGRAFIJA U METRICI</i>	11
2. Pajo Kanižaj, <i>KAKO SAM, IPAK, POSTAO KNJIŽEVNIK</i>	17
3. Milán Rakovac, <i>DECKUNGSGRABEN</i>	25
4. Drago Šaravanja, <i>NIKAD NIJE KASNO</i>	49
5. Milan Osmak, <i>SJEĆANJE ZA SUTRA</i> . Autobiografija	55
6. Stjepo Mijović Kočan, <i>ŽIVOTOPISNA PREPIRANJA</i>	71
7. Ivo Runtić, <i>AUTOBIOGRAFIJA KAO LITERARNO OPHOĐENJE SA SOBOM</i>	103
8. Mirko Marjanović, <i>PISAC I ZAVIČAJ</i> . Sasvim osobna isповijed	109
9. Ljerka Schiffler, <i>APOREME AUTOBIOGRAFIJE</i>	121
10. Esad Jogić, <i>AUTOBIOGRAFIJA</i>	131
11. Ljudevit Bauer, <i>AUTOBIOGRAFIJA</i>	141
12. Jozo Vrkić, <i>ZRENJE DO CVATNJE</i>	161
13. Nevenka Nekić, <i>AUTOBIOGRAFIJA</i>	171
14. Vinko Grubišić, <i>AUTOBIOGRAFIJA</i>	189
15. Jasna Palčec / Ana Horvat, <i>AUTOBIOGRAFIJA</i>	211
16. Josip Stanić Stanios, <i>AUTOBIOGRAFIJA</i>	227
17. Borben Vladović, <i>MOJE SOBE – MOJI PISAĆI STOLOVI</i> . Autobiografija	237
18. Giga Gračan, <i>ZAPIŠI TO, JANIKA</i>	247
19. Pavao Pavličić, <i>TLAPNJA USPOMENE</i>	263
20. Stjepan Hranjec, <i>MOJ ŽIVLJENJEPIS</i>	277

21. Franjo Plavšić, <i>ŽIVOTOPIS KNJIŽEVNOG MARGINALCA</i>	285
22. Branka Primorac, <i>MALA IZ SAMOBORSKE</i> . Autobiografija	307
23. Tahir Mujičić, <i>AUTOROVA BIOGRAFIJA IZ PERA GLAVNOG JUNAKA</i>	323
24. Stjepan Tomaš, <i>GODINE KOJE SU POJELI KOMUNISTI</i> . Autobiografski zapisi	327
25. Tomislav Marijan Bilosnić, <i>FRAGMENTI IZ AUTOBIOGRAFIJE</i>	355
26. Božidar Brezinščak Bagola, <i>ŽIVOT JE PJESMA</i> . Autobiografija (ulomak)	373
27. Milko Valent, <i>UVOD U AUTOBIOGRAFIJU</i>	387
28. Pero Kvesić, <i>O SEBI U TREĆEM LICU</i>	413
29. Predrag Raos, <i>AUTOBIOGRAFIJA</i>	417
30. Neda Miranda Blažević-Krietzman, <i>BIFOKALNOST</i> . Autobiografija	425
31. Božica Jelušić, <i>ODUSTAJANJE OD BIOGRAFIJE</i>	441
Imensko kazalo	463
O knjizi	485
O autoru knjige	487

Jozo Vrkić

ZRENJE DO CVATNJE*

Ili genij ili idiot. Rađao sam se dvije noći i jedan dan. Rukom sam zapeo na izlazu, jer sam njome dolazio na svijet. Budući da je to bilo u vrijeme NDH, danas bi neki rekli da je to bio moj fašistički pozdrav. Seoska je žena koja me babilia napokon pristala da na magarcu dovedu babicu iz Omiša. Ona me izvukla na veliku muku, ali mi je nesrasla lubanjica ostala jako ulupljena. Prorekla je kao kakva suđenica: „Ante, ovaj će ti mali biti ili tukac ili mudrac!“

* Pri povjedač, dramski pisac, esejist, scenarist i nakladnik Jozo Vrkić (1941.) svoj mi je životopis poslao 20. prosinca 2008. U popratnom mailu navodi kako ga je uspio dovršiti jer je „dovršio (nakon tri godine rada) *Divlju našu*, knjigu svoga života. Neobični je to znanstveni putopis i znanstvena priča o našemu tlu i našim životinjama otprije 260 milijuna godina do pasmina domaćih životinja...“ Recenzirajući mu sa Zlatkom Crnkovićem nekoliko rukopisa putopisnih knjiga, čiji su se neki prilozi našli i u školskim čitankama, upoznao sam čovjeka koji kao da je ispaoo iz Kačićeve pjesmarice, u isto vrijeme i arhaičan i moderan, a zapravo neki svezvremenih hodoljub i rodoljub koji se uputio za samo njemu znamen ciljem. Čak i njegov silazak na Mali plac gdje smo se znali naći na kavi bio je više nalik silasku s Mosora, a ne s ubogog Pantovčaka, i taj trg, video sam, bio mu je uistinu tjesan, nešto neprirodno i njegovu nemirnome koraku svakako nedovoljno. A onda bi ga načas smirila knjiga u ruci, koju bi mi darivao (vlastiti proizvod od otočetka do kraja!), urađena strašcu i pedanterijom kakva se danas jedva susreće... – V. B.

P. S. Nedavno, 2. veljače, stiže mi mail gde Nade Vrkić s prilogom koji je bio pozivnica Udruge zagrebačkih Poljičana Sveti Jure „da se zajednički prisjetimo dičnog Poljičana Jozu Vrkiću“. Otišao sam u Poljički dvor na Ilici 48 i od Vrkićeve supruge doznao da je njezin muž umro još 26. rujna 2013. i da je pokopan u rodnim mu Naklicama. Okupljeni zagrebački Poljičani oprostili su se od „svoga Jozu“ takvom toplinom i vedrinom koja uistinu ništa ne čini konačnim. Odgovarajući na moj mail s dojmovima o tome oproštaju i prijedlogu da bi svakako valjalo poraditi na Vrkićevim izabranim djelima, gđa Vrkić napisala mi je između ostalog i ovo: *Zahvalna sam Bogu i ljudima što je jučerašnja večer bila nešto tako prirodno, jednostavno i lako. Kao da smrti i nema ili kao da je sve smrt. Svejedno. Sve jedno – život i smrt. To nas je sve jučer povezalo, a da nismo ni znali kako. I bili smo veseli...*

Mnogoljudna obitelj. Slijedili su me u nizu brat i četiri sestre. Liječniku su nas vodili na magarcu u košarama. Upravo je puno djece moje djetinjstvo činilo punim doživljaja. Upotpunili su ga još i djed i baba. Ipak, pamtim najviše djedove priče, i narodne i životne, jer je moj djed Jozo bio veliki nepismeni hrvatski književnik. Najradije sam slušao kako se umalo nije potopio pod Dračom u Prvome svjetskom ratu. Kaže, u mrkloj je noći isplivao na obalu, jer se opasao dvostrukim pojasmima za spašavanje, i ponadao se spasu kad je u daljini ugledao svjetlo. Misli, onako će jadan banuti u kuću na osami, pa neka je u neprijateljskoj zemlji, nahranit će ga i skriti kao što bi on spasio ranjenoga neprijatelja. Ali, jao, nije to bilo jedno svjetlo, nego je bilo puno svjetala... Djed bi tad ušutio i prižigao lulu, ostavio me sama sa sobom da shvatim pouku. I shvatio sam!

Četiri planine. Uz budljive su bile i planine koje su me okruživale. U dušu su mi se usjekla četiri sunčeva izlaska. Sunce bi sinulo ponad Biokova, ozlatilo najprije vrh Mosora, prosulo se zatim prema Perunu, a najposlije osvijetlilo omišku Dinaru. Nezaboravan je bio i grimizni sjaj na kamenitim planinama kad bi sunce zalazilo negdje za morsku pučinu. Jedanput sam se uzverao na gromobran na krovu, da bih video osvijetli li sunce i daleko Zmijsko brdo na Pelješcu te Vidovu goru na Braču, a s gromobrana sam motrio i obližnje more koje je zaklanjala Mošnica. Majka je vikala da bi me mogao pogoditi grom iz vedra neba. Susjedi su se smijali, ali im je prisjeo smijeh kad se poslije nad selom prołomio grom iz vedra neba. Majka dotad to nije nikad doživjela, ali je očito u sebi nosila davni strah naših predaka, budući da je grom iz vedra neba prirodna pojava.

Četiri potoka. Moju je djetinju misao vodila i voda. Osim mora koje sam gledao s Komorjaka kad bi bura prašila, istražio sam sva četiri naša potoka, gledao Cetinu kad bi poplavila Zakučac ili kad bi se u njoj zrcalila planina, slušao daleki tutanj slapa Gubavice ili gledao vodopad Ilinac kad bi se rušio niz liticu od preko dvjesto metara. Ljeti sam pio mrzlu vodu na pedeset i dva nepresušiva vrela moga sela. Najdublje me se dojmila voda u jami kraj Bostana. Kad bih bacio kamen u nju, ječao bi u dubokome podzemlju i na kraju pljusnuo na podzemnom jezeru. Tada sam shvatio da imam svoju podzemnu domovinu, koju mi ne može oteti nikakav neprijatelj.

Nebo nada mnom. Nebo sam najprije zavolio danjem mjesecom. Majka bi me držala u naručaju i nutkala jelom pokazujući neprispodobivu sliku na nebu: „Eno Bôže!“ No, kad sam u babinoj kućici, u Čažinu Docu, izašao noću sâm na shodić, ugledao sam ga odmah iznad krova, činio mi se nadohvat, tako hladan i tako blizak, a nebom se iskrila zvjezdana jasnoća da je odonda pa do danas moj Bog – božanska priroda. Čini mi se da bih tad otkrio zakon nebeskoga gibanja da ga već nije bio otkrio Newton.

Priče iz gore. Tada su se za moju dušu borili baba po majci i djed po ocu. Baba Marija vodila me na Sukmasin, pokazivala mi škrapice u stijeni pokraj crkvice Sve-

toga Maksima navrh planine, govorila mi da su to udubine od njegovih golih koljena kad su ga prikleknuli mučitelji. Did Jozo vodio me na Vilanjski vir, pokazivao mi u stijeni udubine od kopita vilinjega konja kad ga je vila pojila. Djedova je priča bila jača. Uskoro je u planini, kad sam pazio ovce, došla k meni prekrasna djevojka, raspela pletenice i rekla da je češljam. Bilo mi milo, ali kad sam to rekao majci, ona se bojala da je to vila koja bi me zatravila. Dala mi pletaču iglu da je drugi put ubudem pod koljeno i tako se oslobodim napasti. A kad sam je ja bocnuo, češljajući joj vlasti, vila me proklela: „A, mali Vrkiću...!” Bijaše to djevojka iz susjednoga sela.

Priče iz groba. Cijelo sam djetinjstvo bio okružen pričama. Prepričavali su svi svoj doživljaj. Svako je stablo i svaki kamen imao svoju priču. Jugo ju je šaptalo, a bura ju je urlala. Vjetar zmorac donosio je s mora, a vjetar svršac survavao je s planina. Najježljivije priče čule su se iz grobova. Plašili su nas vukodlacima koji iz njih ustaju i svjećicama koje po njima hodaju. A najdublje su mi se u podsvijest usjekle priče sâmih mrtvih. U tugarsko su se groblje tada pokapali mrtvi u skupni grob. Stotinama su ih godina slagali jednoga na drugoga. Djeci nisu dali da se nadvirnu nad otvorenu grobnicu. Jedanput sam se sakrio pod mrtvački pokrov i odatle motrio mrvace u grobu. Prepoznao sam kosture po pričama koje su pričali o njima živima. Najviše me uzbudilo kad sam prepoznao dva zagrljena kostura. Bilo je to dvoje zaljubljenih koje su omrazili za života. Ostali su vjerni jedno drugom i kad su se zamrzili. Nije se ženio, nije se udala. A kad su otišli s ovoga svijeta, položili su ih jedno uz drugo, ogrlili ih njihovim usahlim rukama, da u grobu ljubuju dovjeka.

Ptice na nebu. Zaciјelo bih ja, da sam se rodio u davno doba, čarao po ptičjem letu. Uzbudilo bi me kad bi divlje guske u klinu prelijetale naše planine da preteknu ljutu zimu ili kad bi se koncem zime gavrani dizali u visinu da se spare izvan ljudskoga pogleda. Bio je to i nagon davnog lovca. Jedanput sam iz zračne puške pogodio zebu navrh stabla. Zaprepastio sam se kad je ona na kitici ostala i sebi iščupala metak. Poletjela malo iza vruće rane i onda pala s metkom u kljunu. Bacio sam pušku u jamu i odonda bi me druga djeca tukla kad im nisam dao da love ptice. No, bio je to velik preokret u mome životu.

Prvi razred. Cijelo sam rano djetinjstvo bio jako sitan. Tek sam nakon prvoga razreda srednje škole, odjedanput, preko ljeta izrastao oko petnaest centimetara. Dotle me moja sitnoća mučila. Odredila mi je i školanje. Poslali su me u seosku školu, kao trećega učenika u prвome razredu da je ne ukinu, sa samo pet godina. Ipak su školu ukinuli kad je trebalo da u prвome razredu bude deset učenika. Roditelji me dvije godine nisu htjeli slati u omišku školu da me, onako sitna, ne odnese bura u klancu Lisičini ili na mostu na Cetini. Govorili su da je bolje imati živa magarca nego mrtva filozofa. Pustili su me da u nju idem nakon dvije godine, kad su vidjeli da neću otežati prirodnim putem, pošto bih ja na buri napunio školsku torbu kamenjem!

Prvi vuk. A dok nisam išao u školu, učio me sâm život. Jednoga su mi dana objesili torbu na rame da odem preko Mosora po sjeme crvenoga luka. Nevjerojatno, kapulica je bila državni monopol, ali su je Dočani tajno gajili u planini i zato su mene poslali da roditelji ne odu u zatvor ako ih uhvati milicija. „Tebe neće!” rekli, a ja sam volio prijeći planinu koja se nad nas nadnijela zamarnim liticama. Put se oduljio jer su na vrhu bile tri planine u planini i pomalo me bilo strah. Odjedanput, stao me pratiti pas vučjak. Nisam se više bojao i preko vrha smo trčkarali jedan uz drugoga. No, kad je vjetar donio vonj iz sela, moj je nesuđeni pas stao i zavijao: „A-a-a-u-u-u!” Seljaci su se grozili kad sam im to udivljeno pričao, ali ja se nisam bojao svoga vuka samotnjaka. Otad je vuk moj brat po osjećaju.

Hrvatska koza. Država je zabranila i da se drže koze – premda one ne nište šumu, nego je prizemno brste i prorjeđuju. U te dvije godine bez škole slali su me da krijem našu kozu. Cijele bih dane provodio s njom u šiljji na planini. Pio sam kozje mlijeko koje bih namuzao u škrapicu. Najprije bih s pomoću dva drvca, koja bih trljao jedno o drugo, užgao vatru i u nju bacio konjsku potkovu. Kad bi se užarila, ubacio bih je u škrapicu. Mlijeko bi zakipjelo i pio bih ga kao ptica. Poslije sam doznao koje je pasmine bila naša bijela koza. Bijaše to hrvatska koza koja me svojim mlijekom gojila. Bilo je to divno vrijeme iz moga djetinjstva u kojemu sam zavolio kameno doba.

Prva knjiga. Upravo sam u tome međuškolju dobio i svoju prvu knjigu. Malo stariji rođak Pero poručio iz Splita da mu njegova jedina knjiga više ne treba. Majka je pošla po nju jer sam za njom čeznuo. Nestrpljiv sam je čekao u klancu, napogled Omišu, da dođe s trabakulom iz Splita. Ulila kiša, pa sam se sklonio u šiljicu. Čekam, kadli vidim majku, dolazi konjskom stazom. Majka to bliže, a ja vidim da je nečim pokrila glavu. Pomicam da se mojom knjigom pokrila kako ne bi kisnula. Gotovo sam majci opsovao majku, ali kad je došla posve blizu, kroz kišu koja je lijevala kao iz kabla, razaberem da majka nosi na glavi vreću soli. Knjigom nije sol pokrila premda se bila istopila. Majka mi sva sretna izvuče iz njedara knjigu *Bratac Jaglenac i sestrica Rutvica*: „Knjigu sam ti spasila!” Mirisala mi je po znoju i po mlijeku majčinu. Čini mi se da sam se onda zakleo, da se iskupim, kako će knjiga biti moja najdraža družica. Odonda sam ih pročitao nekoliko tisuća, a Perinu knjigu, u dvije godine beškolja, barem stotinu puta.

Prva ljubav. Polako se bližilo vrijeme prvim ljubavima. Prva prava završila je među rešetkama. Prva pa beznadna, jer je predškoliku otac odredio za doktoricu. Mala je jedva završila pučku školu, a jadan ja tada bijah očajan. Jedanput je ona gledala, kroz rešetke na shodiću, kako se okreće kamion. Prikrao sam se i glavu joj gurnuo naprijed. Brzo sam se skrio, ali je glava moje ljubljene zapela među rešetkama. Sva sreća da je ona imala rođaka varioca. Došao je i prerezao rešetke te oslobođio moju nesuđenu.

Curice. Slijedilo je cijelo jedno razdoblje zaljubljivanja. Osobito pamtim Višnju i Karlu. U prvu sam se zaljubio u petome razredu. Otac mi je preko praznika dao dvije mještine da ih zatopim u moru. Pronio sam ih kroz grad i na plaži ih stao topiti u moru. Odjedanput, uz moje mještine izroni Višnja. Najradije bih se od srama utopio. Jao, kad bi ona izronila, ja bih mještine uranjao; kad bi ona uronila, ja bih mještine vadio. Zlo i gore, nju je u more topio jedan mladić. Mještine sam tako dobro isprao da ih je otac pokazivao po selu. Hvalio maloga Jozu!

Karla je bila Bračka. Našli smo se skupa u šestome razredu u Pionirskome gradu u Zagrebu. Drugi se dječak zaljubio u njezinu prijateljicu Jagicu. I kad je pala magla, uzeli smo finu „nevidljivu“ žicu od pokusā, razapeli je preko puta, tik do tla, kojim će proći Karla i Jagica. Kad bi iz magle banula Karla, meni bi srce zaigralo i ruka bi mi zadrhtala, što je bio znak da žicu malo podignemo i da Karla padne koliko je duga i široka. Tako bi pala i Jagica, kad bi njegovo srce tuklo čim bi se ona iz magle pojavila. Čekali smo i drugi dan Karlu i Jagicu, ali one nisu izronile iz magle. Znali smo zašto kad je u razredu rekao redar da su one pošle – kod ortopeda. Mislile su da im nešto nije u redu s nogama.

Spliti se u Split. A onda me srednja škola od prirode otrgnula. Umjesto četiri planine i četiri potoka, splitski get i splitska kala. Brzo sam se i ja prozlio u gradu te sam pljunuo u prvo dobro djelo u njemu. Puhala je bura, sve žešća što je ulica tješnja, prolazniku odnijela šešir. Potrčao sam za njim i nosio ga gologlavcu. A on više na me: „Daj, mali!“ kao da sam mu ga ukrao. Dao sam mu tek kad sam pljunuo u klobuk.

Zameo me vjetar. U današnje doba završio bih u popravnom domu. Budući da mi roditelji nisu mogli dati džeparac, ja sam se švercao u kino ili na utakmicu. Kad je igrao film u dva dijela, *Zameo ih vjetar*, Spličani su u kino nosili hranu i piće. Nisam imao ni jedno ni drugo pa sam papirnatu vrećicu napunio oblim kamenjem iz mora. Ponudim je na ulazu sladokusnom biljeteru pa me pusti u kino misleći da je u škartocu masni pršut. Uskoro je on redove osvjetljivao baterijom, ali mi je moja sitnoća pomogla da se jednoj ženskoj sakrijem pod suknju.

Lupežić. Krao sam, ali malo. Rođaci su nam iz Amerike slali svoje oderčine. Tako sam se ja gizdao kariranom trenirkom. Došao bih u njoj na tržnicu, stao pred ženu s jabukama, a ona bi buljila u me kao tele u šarena vrata. Dotle bih ja, kroz prorezane džepove, naslonjen na banak, izvukao dvije jabuke. A najslađe mi je bilo krasti čokoladu. Jedanput sam s družinom upao u skladište slatkiša. I dok su oni trpali džepove iz kutije, ja sam se uvukao u polupraznu kutiju, zatvorio se kartonom i lijepo jeo čokoladu. Znao sam da će njihova buka probuditi čuvara. Sve ih je polovila milicija, a mene su ujutro radnici utovarili u kamion kao kutiju. Bilo mi je lijepo griskati čokoladu, ali me zabrinjavala duga vožnja. Izbacili su me iz kamiona čak u Sinju. Ništa zato, švercao sam se do Splita.

Ili Šenauer ili Schopenhauer. Onda je jedanput bura Hajduku dala gol. Tako ga je Zvezda pobijedila. I dok sam se ja, sav očajan nakon utakmice, popeo na murvu i vikao: „Sudac – lupež!”, igrač J. V. (nije Jozo Vrkić) na Vespu je posjeo jednu žensku, pljesnuo je po stražnjici i, smijući se, zaprdio na motoru niz ulicu. „Kad on ne tuguje, ja ču još manje!” skočio sam s murve i nikad više nisam pošao na Hajdukovu utakmicu.

Umjesto da gledam Šenauera, čitao sam Schopenhauera. Vidio sam da je filozofija lijek za pubertet. Ponosno sam iz knjižnice nosio filozofske knjige s rukama na guzici, neka Splićani pročitaju što ja to čitam. Gutao sam Kanta i Hegela kao Karla Maya, nisu mi njihove misli zadavale jada, nego kako ču u tete čitati njihove knjige. Otkad se više nisam družio s vršnjacima, ometali su me u čitanju. Cijeli bi se dan oko noćnog ormarića, moga stolića, igrali staklenim kuglicama tako da izazovu što veću buku. A ja sam lijepo kupio čepiće koji se meću svinjama u uši da ne čuju druge svinje koje kolju, i začepljenih ušiju, sav blažen, čitao *Fenomenologiju duha* i *Kritiku rasudne moći*. Ostavili su me na miru jer ih je teta uplašila da sam ja poludio od čitanja teških knjiga: „Vidite da je infiša!” Bila je to moja vježbaonica, tako sa začepljenim ušima, kako da postanem nutarnji emigrant.

Srca – grca. Filozofija me navela na književnost, ali i književna djela na filozofsko razmišljanje. Kad sam pročitao prvu Čehovljevu novelu, odmah sam osjetio da sam našao svoga duhovnog oca. Poželio sam se podobriti. Nakon cjelonočnoga čitanja, ujutro sam tetu pozdravio: „Dobro jutro, teto!” Teta me opsovala misleći da opet spremam neku psinu. Shvatio sam da je život tužnosmiješan kao u Čehova. Čitajući dalje klasike, počeo sam i sâm pisati roman u jednu tanku bilježnicu, budući da nisam imao novaca za debelu. Ali kad je došao red na Kafkina djela, video sam da je moj Jozip V. pljunuti Jozef K. Zbogom, moji romani, a uskoro sam se pozdravio i s pjesmama. Namamio me prijatelj Josip V. da mu dadem koju pjesmu za školski list, a ja samispjeval jednu u kojoj je bilo 17 puta „srca – grca”. Vratio mi ju je uz napomenu: „Bolje bi ti bilo: srca – prca!” Vjerojatno nikad više ne bih uzeo pero u ruku da nije bilo nesretnih okolnosti kad nisam imao pametnijeg posla od pisanja. U svakom zlu neko dobro: tako se moje početništvo nikad nije kočoperilo!

Negiranje današnjice. Proslavilo me barem pisanje školskih zadaća. U pučkoj sam školi dobivao 6 jer je nastavnica morala davati 5 jednometrične streberu. U gimnaziji sam kriomicice pisao zadaću još dvojici prijatelja. No, jedanput sam za svoju dobio „jedinicu”. Pisalo se „o čovjeku kao kotaču napretka”. A baš sam taj dan došao s pazaru, gdje sam svu noć čuvao mjesto za košaru s grožđem, koju će otac ujutro iskrpati iz autobusa. Kaštelanke su već svoje grožđe razastirale po banku. Zato sam ja legao na banak. Jedna me od njih podlo tjerala, kako bi svoje grožđe raširila, bacajući na me ose u zrnju. Nije ona znala da sam ja gojen u osinjaku. Napokon je došao otac.

Stradala mu je ruka kad je nagazio na minu u ratu, a kako je on mogao orahe hrskati zubima, držao je u njima konop kojim je vukao košaru. Upravo pred reklamom paste za zube na dvokatnom autobusu londoncu. Otac se mučio kao Krist, a ja nisam smio ostaviti banak i pomoći mu, da mi Kaštelanke ne ukradu mjesto. Tako sam ja s tim duševnim raspoloženjem pisao o čovjeku. Završio sam zadaću: „Čovjek nije kotač napretka, nego je on zrnce prašine na tome kotaču!” Oduševljena profesorica hrvatskoga čitala ju je u zbornici, u zao čas, jer je profesor povijesti, koji se brže debljao negoli sam ja rastao, prekrižio njezinu peticu i dao mi jedinicu: „Pesimizam je negiranje današnjice!” Bijaše i to jedan od razloga da sam ja nogirao tu današnjicu.

Biti. I napokon je valjalo odlučiti što će biti. Želio sam studirati šumarstvo jer sam našao, proučavajući svoju omiljenu matematiku, da se infinitezimalnim računom može izračunati prirast na stablima. Ohladio me stariji poznanik rekavši mi da će kao šumar graditi šumske ceste kojima će izvlačiti trupce iz naših šuma. I baš tada pala je u potok i uginula naša mljekata krava koja bi me bila školovala. Zato sam odlučio upisati psihologiju i komparativnu književnost, nešto lako, da se mogu školovati svojim radom.

Pijanac i otrežnjenje. Dođoh u Zagreb. I odmah na početku doživim otrežnjenje kao kad sam u Splitu pljunuo u šešir. Jednu je noć mela mečava. Izmamila me da se borim s vjetrom i uživam kako on vije snijeg. Obukao sam svoj predugi kaput i svoju francusku kapu kojoj sam iščupao repić pa je sad navrh glave virio moj čuperak. Nigdje žive duše. Odjedanput vidim starca kako spava na snijegu. Zameo ga već dopola. Probudim ga da se ne smrzne u snu i vidim da je pijan kao majka. Izmrmlja mi nekako adresu i nekako ga dovedem pred njegovu kuću. Vrata otvori raspomamljena ženska, vjerojatno nevjesta, stade me psovati kao „njegova pajdaša”. Isti čas ostavim pijanca i nagon da činim dobra djela. Osjetio sam se kao Ivica Kičmanović koji u gradu prolaznike pozdravlja. Čuo sam samo kako je nevjesta zalupila vratima, nije me bilo briga je li ga pred njima ostavila, prepustio sam se mećavi i uživao kao da o njoj čitam u knjizi ljubljenih ruskih pisaca.

San i rad. Čekalo se po cijelu noć da se ujutro dobije posao preko Studentskoga servisa. Čekaonica je bila prepuna poput robijašnice. Izvještio sam se spavati uzgor kao živila. U snu bih nepogrešivo hodao od zida do zida. U takvome polusnu snovi su životniji od života. Malo tko zna kako je snažno biti na dnu. Život ti je pun drama. Kad bih se dokopao klupe da malo pospavam, budio bih se na tlu jer bi me drugi prenijeli u snu da mi otmu bolji položaj. Danju bih u Sveučilišnoj knjižnici čitao knjige kao mahnit, jednako tako zadrijemao na njima i doživljavao snomorlicu. Mašta iz knjiga miješala se s mojom maštom.

Žalibože, posao koji sam dobivao kao student nije bio nimalo maštovit. Najteže je bilo istovarivati celulozu u tvornici papira, hladna i sluzava klizila je iz ruku kao

vlažna zmija. Jedan me posao umalo nije stajao života. Poslali su me da cijepam drva i njima rano ujutro naložim peći u uredima. Ušao sam u podrum i našao drugoga studenta, koji je dobio posao preko reda, kako već sjekirom cijepa drva. Umalo me nije tom sjekirom ubio. Bilo kako bilo, zaradio bih dosta za život na biološkom minimumu jer nisam gubio vrijeme na predavanjima. Imao sam čak toliko vremena da usporedo studiram političku znanost. Trebalo mi je da položim dosta ispita pa da shvatim kako je to još jedno gubljenje vremena.

Knjige su bile moji profesori, a ispiti kod profesora za me su bili igrarija. No, takav život nije bio igra. Jedanput sam zaradio veću svotu istovarujući ugljen iz vagona, roditeljima sam poslao nešto novaca da kupe sjemeni krumpir. Kad, u mrzlotu jutru, kroz prozor studentskoga doma, vidim čovjeka, slična mome ocu, kako u košulji hoda. Bijaše to zbilja moj otac, došao iz toplijih krajeva, koji se uplašio da kradem u Zagrebu. Mislio je da sam džepar kad još i njemu šaljem novac!

Tajni život prirode. Skucao sam toliko novaca da sam mogao kupiti svoju prvu knjigu, Natzmerov *Tajni život prirode*. Bila je to knjiga koja je promijenila moj nazor na knjigu. Više je u njoj bilo drama i poezije nego u cijeloj svjetskoj književnosti. Odonda sam strastveno počeo čitati sve što je o prirodi napisano na hrvatskome jeziku. Vratio sam se maštom u onaj svoj prvotni svijet. Živio sam opet s kukcima, gmazovima, pticama i sisavčićima iz djetinjstva. Kad bi mi tada netko rekao da će ja postati književnik, proglašio bih ga ludim. Postao sam samozvani prirodnjak, kakvo je bilo prirodno stanje moga duha. Čovjek snuje, a Bog odlučuje – silom prilika postao sam književnik.

Moj duhovni otac. Ipak, ostade mi Čehov. U prirodnjačkim predasima ponovno sam čitao sve što je on napisao. Jedini koji je u pisanju mogao utjecati na me bio je Anton Pavlovič, ali me upravo Čehov poučio da valja biti svoj. Najviše me se dojmio, među tisućama pročitanih knjiga, njegov ulomak u *Stepi*:

„Svi stadoše gledati u daljinu i pogledom tražiti lisicu, ali ništa ne nađoše. Jedini je Vasja svojim mutnim, sivim očima nešto video i bio je ushićen. [...] Vidio je tako dobro, da je za njega smeđa pustinjska stepa uvijek bila puna života i sadržaja. [...] Vasja je osim svijeta, što su ga svi vidjeli, imao još i drugi, svoj vlastiti svijet.“

Cvatnja. Diplomirao sam i tri godine bio bez posla. Vratio sam se u zavičaj. Lijepo mi je bilo kopati u polju, šetati se mojim planinama i potocima, čitati Natzmera i Čehova. Čudesno je bilo kad bi se u travnju rascvalo petnaest tisuća trešnja. Letio sam od cvijeta do cvijeta kao pčela. Nosio sam bilježnicu u kojoj sam bilježio kako se životinje ponašaju za cvatnje. Uočio sam da vrapci kljuju kukčiće dok oni sišu nektar među laticama. Oduševljavao me taj hranidbeni lanac. Odjedanput, kao da je

bilo suđeno, nesuđeni se prirodnjak pretvorio u književnika. Sjeo sam na stijenu, pod rascvalu trešnju, počeo u toj bilježnici pisati novelu *Cvatnja*. Pala mi na papir kao latica. Pisao sam je u jednome dahu tako da mi se činilo da gubim dah. Majka me zvala na objed, ali ja se nisam odzivao. Malo bih se zagledao u svoju dušu, malo bih pogledao rascvale trešnje, sve dok nisam dovršio novelu. Tek sam se tad ozovnuo, a oni su me već tražili po planini, mislili su da sam upao u jamu.

Čudom pisac. Malo nakon toga pođoh u splitsku sveučilišnu knjižnicu čitati staru knjigu o kukcima. Prijatelj se Šimun ondje već zaposlio, pokazao mi jedan natječaj, kao da zna da sam ja propisao. Ubrzo sam napisao novelu *Skučenost*, ali i dramu u drami Čehovljevoj. Poslao sam sve to saveznomu listu *Mladost* u Beogradu. Zaboravio na to, kadli jedan dan, dok ja čitam Čehova, pod prozorom zove poštar. Pokazuje mi klip novčanica: „Za te!” – „Ma od koga?!” – „Ne znam da me ubiješ!” Nije znao cirilicu, a ja sam je baš čitao na ruskom, kojom je pisalo da sam dobio prvu i drugu nagradu za pripovijetku i treću nagradu za dramu. Bio je to velik novac. Smeten, dadem i ja poštaru veliku napojnicu. Čudo se pročulo, doletio i otac iz polja, ali prije nego mi čestita, kori me što sam poštaru dao toliko novaca. I odonda, s „malim prekidima”, a to piše u *Strahu od sjene*, živim od pisanja. I sve dalje o meni, kao piscu, u mojim je knjigama.